

Wojciech Muszyński (red.) (2008). *„Cudne manowce?” Kultura czasu wolnego we współczesnym społeczeństwie*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, ss. 392

Tematyka czasu wolnego była poruszana już przez wielu badaczy. Wydaje się jednak, że nowe warunki – jakie stwarza rzeczywistość – wymagają, aby temat ten był podejmowany na nowo. Postępująca globalizacja, życie w stanie ciągłej niepewności i ryzyka, a także wymóg zaufania instytucjom i nieprzejrzystość oraz chaotyczność życia społecznego tworzą kontekst życia współczesnego człowieka (Giddens, 2002). W takich warunkach szczególnego znaczenia nabierają dokonywane przez refleksywnie działającą jednostkę wybory dotyczące m.in. czasu wolnego. Analizując pracę pod redakcją Wojciecha Muszyńskiego, czytelnik ma wrażenie niekończącej się możliwości wybierania form spędzania czasu wolnego, które oferuje kultura.

W pozycji *„Cudne manowce?” Kultura czasu wolnego we współczesnym społeczeństwie* teksty zostały zaklasyfikowane do siedmiu grup. Rozdział pierwszy *„Z niekończącej się drogi” Wędrowcy, pielgrzymi, tułacze w poszukiwaniu...* czas wolny jest czasem bycia w podróży, bycia poza miejscem zamieszkania. Poruszone są tu wątki pielgrzymowania, podróżowania młodzieży. Rozdział ten otwiera artykuł Małgorzaty Jankowskiej *Event metafizyczny. Współczesne pielgrzymowanie a marketing religijny*. Autorka określa pielgrzymowanie i inne nowe formy spotkań o charakterze religijnym jako eventy metafizyczne. Jest to próba radzenia sobie Kościoła z procesami sekularyzacji i racjonalizacji. Pielgrzymowanie jest tu określane jako sposób, nie tylko na spędzanie czasu wolnego, ale przede wszystkim jako „zaczyn nowej jakości więzów” (Jankowska, 2008, s. 23). Autorka przekonuje, że „trudną duchową ofertę trzeba dobrze opakować” (Jankowska, 2008, s. 24), aby przyciągnąć do Kościoła młodych ludzi, przyzwyczajonych do konsumpcyjnego stylu życia. Tematycznie związany z poprzednim tekstem jest drugi artykuł, autorstwa Wojciecha Muszyńskiego, który również dotyczy pielgrzymowania. Autor skupia się na obszarze Warmii, przedstawiając zarówno najważniejsze pielgrzymki, jak i miejsca, do których są one organizowane. Również tutaj pielgrzymka jest przedstawiona nie tylko jako kontakt z *sacrum*, ale także jako forma umacniania więzi. Autor podkreśla, że nierzadko motywami pielgrzymowania są kontakty towarzyskie z rodziną i znajomymi (Muszyński, 2008). W tematyce *Niekończącej się drogi* znajdujemy także artykuł Joanny Sabiny Kosny pt. *Organizacje stymulujące wyjazdy młodych ludzi za granicę. Najdłuższe wakacje czy obowiązek?* Przedstawiono w nich różnorodne możliwości wyjazdów za granicę młodych ludzi. Duża część poświęcona jest projektom i programom organizowanym dzięki Unii Europejskiej, między innymi Socrates - Erasmus czy Leonardo da Vinci. Zagraniczne doświadczenia zdobywać

można także jako wolontariusz lub praktykant. Wyjazdy te określone są jako emigracja na próbę (Kosna, 2008, s. 69), którą charakteryzują niskie koszty i małe ryzyko porażki związanej z nieporadzeniem sobie na emigracji i koniecznością powrotu. Artykuł zdecydowanie namawia do tego rodzaju prób. Kosna przekonuje, że wyjazd może stać się „najbardziej pouczającym doświadczeniem w życiu” (Kosna, 2008, s. 71). Myślę, że przeprowadzenie badań podłużnych na grupie „emigrantów na próbę” mogłoby dostarczyć interesujących informacji o związkach wyjazdów tego typu z karierą zawodową czy oddziaływaniu na spostrzeganie Innego. Rozdział pierwszy zamyka artykuł dotyczący stylu życia Ryszarda Kapuścińskiego. Jego życie jest przedstawione jako bycie w ciągłej podróży, a „podróżowanie staje się inspiracją do pracy” (Wiza, 2008, s. 74). Autorka zwraca uwagę na fakt, że podróżowanie wymusza na człowieku „bycie gotowym do podjęcia wysiłku rozumienia wszystkiego, co nie swoje” (Wiza, 2008, s. 80).

Rozdział drugi tytuł „*Jesteśmy na czasach?*” *Aktywne (?) formy wypoczynku*. Czytelnik znajdzie tu opis form spędzania czasu wolnego studentów i gimnazjalistów, ale także osób starszych. Możemy dowiedzieć się, że „żeglować po lodzie może niemal każdy, bez względu na wiek, płeć czy umiejętności, a także stopień niepełnosprawności” (Siwicki, 2008, 86), a „ankietowani gimnazjaliści, tak jak większość polskiego społeczeństwa, czas wolny podczas wakacji spędzają domocentrycznie” (Setlak, 2008, 120). Badania przeprowadzono na grupie gimnazjalistów mieszkających w małych miejscowościach. Wyniki badań, zdaniem autorki, pozwalają stwierdzić, że stereotypowe wyobrażenie o młodym człowieku ze wsi ma coraz mniejsze odzwierciedlenie w rzeczywistości. Zachowania wiejskich gimnazjalistów, w coraz większym stopniu, zdeterminowane są przez miejski styl życia i głównie skupiają się na spędzaniu czasu wolnego w grupie (Setlak, 2008, s. 121). Na sposób spędzania czasu wolnego nadal duży wpływ ma sytuacja finansowa. Inaczej wygląda ona wśród studentów, czego dowodzi w swoich badaniach Małgorzata Przybysz-Zaremba. Autorka badań próbuje odpowiedzieć na pytania: jak studenci spędzają czas wolny? Co lubią robić? Czy korzystają z oferty uczelni? Badania wykazały, że studenci w niewielkim stopniu korzystają z zajęć proponowanych przez PWSZ (25%) (Przybysz-Zaremba, 2008, s. 105). Przybysz-Zaremba pyta, czy na formy spędzania czasu wolnego rzeczywiście wpływa sytuacja finansowa. Autorka podaje raczej zainteresowania studentów jako czynnik determinujący ich wybory. Ankietowani potwierdzili bowiem, że preferują inne niż proponowane przez uczelnię formy rozrywki, na przykład chodzenie do dyskotek (Przybysz-Zaremba, 2008, s. 106).

Kontynuację problematyki zajęć czasu wolnego młodych ludzi odnajdujemy w rozdziale trzecim, który poświęcony jest spędzaniu czasu wolnego na aktywnościach sportowych. Znajdziemy tu między innymi artykuł Rajmunda Morawskiego, który przedstawia zalety uprawiania karate, a z drugiej strony czytelnik poznaje niebezpieczeństwa związane z uprawianiem sportu, na przykład bigoreksja czy skutki uprawiania sportów ekstremalnych. Bigoreksja (nazywana anoreksją po męsku – Papież, 2008) jest to stan uzależnienia, w którym ćwiczeniom fizycznym towarzyszy wspomaganie preparatami witaminowymi czy nawet anabolikami. Niektórzy spędzają na siłowni po kilkanaście godzin dziennie (Przybysz-Zaremba, 2008, s. 115).

Beata Maj w artykule *Rekreacja ruchowa jako element stylu życia młodych ludzi* udowadnia, że osoby biorące aktywnie udział w zajęciach sportowych, w trakcie uczęszczania do liceum, kontynuują takie formy spędzania czasu wolnego także w dorosłości. Do podobnych wniosków doszła także Ewa Gorczycka (1981). Jej zdaniem sposób spędzania czasu wolnego praktykowany w szkole średniej jest kontynuowany na studiach.

Stawia ona hipotezę, że szkoła średnia kształtuje pewien model spędzania czasu wolnego (Gorczycka, 1981, s. 62). Zainteresowanie wzbudza propozycja Małgorzaty Biedroń, która przedstawia kreację własnego ciała jako refleksyjny projekt indywidualny. Autorka przekonuje, że mimo tego, że funkcjonujemy w cywilizacji postindustrialnej, nadal duże znaczenie ma sprawność fizyczna, „kruchość tradycyjnych systemów zabezpieczeń (...) przerzuca odpowiedzialność za teraźniejszość i przyszłość na barki jednostki” (Biedroń, 2008, s. 151). Zygmunt Bauman pisze o społeczeństwie konsumentów, w którym konsumowaniu podlega także ciało (2007). We współczesnym społeczeństwie nie jest najważniejsze zaspokajanie pragnień, ale wzbudzanie pragnienia posiadania nowych pragnień. Dotyczy to także ciała. “Nie istnieje żadna norma sprawności fizycznej, do której można dążyć i którą można by raz na zawsze osiągnąć. Walka o sprawność fizyczną jest wewnętrznym przymusem, który rychło zmienia się w nałóg. A ten nigdy nie mija” (Bauman, 2007, s. 147). Bauman sięga po porównanie tkanki tłuszczowej do terrorystów i zakonspirowanych agentów (Bauman, 2007, s. 152). W „kulturowej wojnie o nowy kształt stulecia” biorą udział bigorektycy. Wydaje się jakby podjęli oni wyzwanie do walki z owymi wewnętrznymi terrorystami i spędzając całe dnie w siłowniach, próbują odnieść zwycięstwo i zrealizować swój indywidualny „refleksyjny projekt ciała”. Okazuje się jednak, że ostatecznie zwycięstwo nie jest możliwe, bo nie istnieje najwyższy stopień sprawności fizycznej – zawsze można osiągnąć więcej.

W rozdziale kolejnym, czwartym, tematem przewodnim jest rozrywka i zabawa. Jadwiga Kotulska przekonuje, że *homo scientia* może być połączeniem *homo explorens* i *homo ludens*. Pokazuje różne formy *outdoor science*, które przyczyniają się do popularyzacji nauki. Zdaniem autorki „zasady edukacji *bez granic* – uczyć się, aby wiedzieć; uczyć się, aby działać; uczyć się, aby wspólnie żyć; uczyć się, aby być – nabierają nowego sensu i stają się koniecznością” (Kotulska, 2008, s. 189). Ciekawym pomysłem, a wydaje się mało spopularyzowanym, są *science cafe*. Są to spotkania w pubach czy kawiarniach naukowych, gdzie przy filiżance kawy czy kufle piwa można podyskutować o problemach naukowych (Kotulska, 2008, s. 188). W tej części znajdziemy także artykuł Magdaleny Gajewskiej *Śmiech i śmierć. Kilka teoretycznych uwag o możliwości współistnienia przemocy i rozrywki we współczesnej kulturze*. Autorka dokonuje prób interpretacji zjawiska przemocy i śmiechu. Jej zdaniem, to specyficzne połączenie może być wyrazem braku ujęcia dla przemocy.

Ciągłość tematyki zachowana jest w następnej części pracy, czyli w „*Pije Kuba do Jakuba*” *Współczesne obyczaje i biesiadowanie*. Autorzy przedstawiają tu zróżnicowane rozumienie obyczajów. I tak od opisu inscenizacji bitwy pod Grunwaldem i spędzania czasu wolnego przez ludzi zaangażowanych w ową inscenizację przechodzimy do opisu korzyści wynikających z używania językowych form grzecznościowych, aby następnie skupić się na tematyce używek – palenia papierosów i picia alkoholu przez filmowych Polaków. W artykule na ten temat pojawia się prowokująca dyskusja teza o korzyściach płynących z palenia papierosów. Swoje refleksje autor puentuje: „niepalący nigdy tych odczuć nie poznają, nazbyt usilnie dbają bowiem o zdrowie, a może także i wygląd (...) ale niech przynajmniej mają świadomość co im umyka. I, w miarę możliwości, niech nie przeszkadzają palaczom w ich codziennych, urokliwych spotkaniach z własną zgubą” (Jastrzębski, 2008, s. 238). Palenie tytoniu jest przedstawione nie jako nałóg, ale swoisty rytuał, przynoszący większe korzyści niż wyrządzający szkody.

Rozdział ostatni, szósty, poświęcony jest szeroko rozumianej działalności artystycznej. Czytelnik znajdzie tu analizę poezji więziennej i sytuacji poety w środowisku lokalnym, a także artykuły dotyczące graffiti czy działalności młodzieżowych zespołów rockowych. „Graficiarze” są przedstawieni jako osoby kreatywne, otwarte na zmiany, które obserwują i analizują otoczenie. Ich obrazy na murach są często odpowiedzią na zastaną rzeczywistość, manifestują przez to swoją indywidualność, są bodźcem do dialogu z ludźmi (Gębuś, Widawska, 2008). W tej części zamieszczono także analizę więziennej poezji. Badania wykazały, że poruszane są najczęściej trzy wątki: „doświadczenie teraźniejszości (tęsknota, cierpienie), stosunek do przyszłości i atrybucja siebie” (Jaworska, Parol, 2008, s. 298).

Pracę zamyka rozdział pt. „*Szklana pogoda*”? Odbiorca wobec środków masowego przekazu. Jest on poświęcony takim mediom, jak: telewizja, prasa i Internet i ich związkom z czasem wolnym. Bogumiła Mateja przedstawia fenomen spędzania czasu wolnego na oglądaniu telewizji. Autorka skupia się na analizie seriali telewizyjnych w kontekście: 1) roli telewizji w budżecie czasu wolnego, 2) relacji pomiędzy oglądającymi serialami i ich rodzinami oraz 3) skutków, jakie oglądanie telewizji powoduje dla relacji międzyludzkich.

W artykule przedstawione zostały zarówno negatywne, jak i pozytywne efekty spędzania wolnego czasu przed telewizorem.

Trzeba podkreślić, że praca pod redakcją Wojciecha Muszyńskiego ukazuje zagadnienie czasu wolnego nadzwyczaj szeroko. Spojrzenie na temat przez pryzmat różnych dyscyplin naukowych, pozwala na holistyczny ogląd zagadnienia, jakim jest czas wolny. Warto zaznaczyć, że artykuły, oprócz wielości wątków, prezentują także bogaty metodologiczny wachlarz, który może być inspiracją do dalszych poszukiwań badawczych.

Magdalena Kucińska

Bibliografia

- Bauman Z. (2007). *Płynne życie*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Biedroń M. (2008). Kultura fizyczna czy subkultura ciała? Ciało jako refleksyjny projekt indywidualny(?). W: W. Muszyński (red.) „*Cudne manowce?*” *Kultura czasu wolnego we współczesnym społeczeństwie* (s. 149-160). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Gajewska M. (2008). Śmiech i śmierć. Kilka teoretycznych uwag o możliwości współistnienia przemocy i rozrywki we współczesnej kulturze. W: W. Muszyński (red.) „*Cudne manowce?*” *Kultura czasu wolnego we współczesnym społeczeństwie* (s. 191-203). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Gębuś D., Widawska E. (2008). Wandalizm a sztuka. Nowe formy ekspresji twórczej. W: W. Muszyński (red.) „*Cudne manowce?*” *Kultura czasu wolnego we współczesnym społeczeństwie* (s. 263-275). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Giddens A. (2002). *Nowoczesność i tożsamość: “ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*. Warszawa: PWN.
- Gorczycka E. (1981). *Czas pracy i czas wolny studentów Częstochowy a uczestnictwo w kulturze*. Częstochowa.

- Jankowska M. (2008). Event metafizyczny. Współczesne pielgrzymowanie a marketing religijny. W: W. Muszyński (red.) „Cudne manowce?” *Kultura czasu wolnego we współczesnym społeczeństwie* (s. 17-24). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Jaworska A., Parol R. (2008). Twórcze wykorzystanie czasu wolnego w zakładach karnych – heurystyczna analiza poezji więziennej. W: W. Muszyński (red.) „Cudne manowce?” *Kultura czasu wolnego we współczesnym społeczeństwie* (s. 293-304). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Jastrzębski B. (2008). Palenie (tytoniu) w strukturze codzienności. W: W. Muszyński (red.) „Cudne manowce?” *Kultura czasu wolnego we współczesnym społeczeństwie* (s. 232-237). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Kosna J. S. (2008). Organizacje stymulujące wyjazdy młodych ludzi za granicę. Najdłuższe wakacje czy obowiązek? W: W. Muszyński (red.) „Cudne manowce?” *Kultura czasu wolnego we współczesnym społeczeństwie* (s. 56-71). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Kotulska J. (2008). Outdoor science, czyli o zanikaniu granicy pomiędzy homo ludens i homo scientia. W: W. Muszyński (red.) „Cudne manowce?” *Kultura czasu wolnego we współczesnym społeczeństwie* (s. 177-190). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Mateja B. (2008). Kochamy polskie seriale? Czas wolny a oglądanie seriali telewizyjnych. W: W. Muszyński (red.) „Cudne manowce?” *Kultura czasu wolnego we współczesnym społeczeństwie* (s. 326-338). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Morawski R. (2008). Socjologiczne konsekwencje uprawiania karate. Studium socjologiczne Stowarzyszenia Klubu Karate Kyokushin w Sosnowcu. W: W. Muszyński (red.) „Cudne manowce?” *Kultura czasu wolnego we współczesnym społeczeństwie* (s. 161-175). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Muszyński W. (2008). Ruch pielgrzymkowy na Warmii na początku XXI wieku. Próba określenia zjawiska społecznego. W: W. Muszyński (red.) „Cudne manowce?” *Kultura czasu wolnego we współczesnym społeczeństwie* (s. 25-55). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Papież J. (2008). Bigoreksja – patologia czy próba poszukiwania innej normalności. W: T. Sołtysiak (red.) *Zjawiska patologiczne wśród młodzieży*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Przybysz-Zaremba M. (2008). Aktywne formy czasu wolnego studentów. W: W. Muszyński (red.) „Cudne manowce?” *Kultura czasu wolnego we współczesnym społeczeństwie* (s. 98-107). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Seńlak P. (2008). Wakacje wiejskiego gimnazjalisty. Na podstawie badań w ZSO Grębów. W: W. Muszyński (red.) „Cudne manowce?” *Kultura czasu wolnego we współczesnym społeczeństwie* (s. 108-124). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Siwicki M. (2008). Wyścig z diabłem. Rzecz o rekreacyjnym żeglowaniu po lodzie. W: W. Muszyński (red.) „Cudne manowce?” *Kultura czasu wolnego we współczesnym społeczeństwie* (s. 85-97). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Wiza A. (2008). Podróżowanie – praca – styl życia. Nowe ujęcie problematyki czasu wolnego na przykładzie biografii Ryszarda Kapuścińskiego. W: W. Muszyński (red.) „Cudne manowce?” *Kultura czasu wolnego we współczesnym społeczeństwie* (s. 72-83). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.